

ИЗВЕСТИЯ

списание на Икономически университет – Варна

<http://journal.ue-varna.bg>

КАТЕДРА „ОБЩА ИКОНОМИЧЕСКА ТЕОРИЯ” В ПЕРИОДА СЛЕД 1990 ГОДИНА – ТРЕТИ ЕТАП В 80-ГОДИШНАТА ИСТОРИЯ НА КАТЕДРАТА

Зоя МЛАДЕНОВА¹

¹ Катедра „Обща икономическа теория”, Икономически университет – Варна, България. E-mail: zoya_mladenova@ue-varna.bg

JEL I23

Резюме

Ключови думи:

катедра ОИТ, трети етап на историята, образователна реформа, „смяна на парадигмата”.

Статията анализира развитието на катедра ОИТ в периода след 1990 г., което е третият етап в историческото развитие на катедрата. Публикацията е посветена на 80-та годишнина от основаването на катедрата, която се отбелязва през 2017 г. Последователно са разгледани учебно-преподавателската и научноизследователската работа на катедрата през изследвания период, като акцентът е върху мащабната реформа във висшето икономическо образование в България след 1990 г. като отражение на промяната в социално-икономическите условия в страната. Изложени са основните жалони в развитието на катедрата. Периодът е оценен критично, като са дадени оценки както за постиженията, така и за пропуските.

© 2017 Икономически университет – Варна

Цитиране: МЛАДЕНОВА, З. (2017) Катедра „Обща икономическа теория” в периода след 1990 година – трети етап в 80-годишната история на катедрата. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*. 61 (4). с. 334 -349.

Въведение

Катедра „Обща икономическа теория” е създадена в състава на Висшето търговско училище (ВТУ) в гр. Варна през 1937 г. като катедра „Политическа икономия”. Преподаването на учебната дисциплина „Политическа икономия” е въведено още с приемането на първия учебен план на ВТУ през 1920 г., поради което пътят на развитие на катедрата е неотделим от пътя на развитие на ВТУ, днес Икономически университет – Варна. Създаден през 1920 г., като първото бъл-

гарско висше икономическо училище, в своята почти стогодишна история университетът преминава през превратностите на времето. Заедно с него се развива и променя и катедрата. Тъй като периодът след 1920 г. се съпътства със значителни социално-икономически трансформации, в развитието на университета, а оттук и на катедрата, могат да се обособят три сравнително ясно разграничени периода: от 1920 г. до Втората световна война; от края на Втората световна война до 1989 г. и от 1990 г. до сега. Изложението насочва вниманието към третия, последен етап в 80-годишната история на катедрата и е посветено на тази забележителна годишнина.

От края на 1989 г. в нашата страна започва дълбока социално-икономическа промяна. Страната поема по нов курс в своето развитие – към демократизация и изграждането на пазарна икономика.

Смяната на модела на икономиката – от централна-планова към пазарна, породила необходимост от дълбока реформа на системата на висшето икономическо образование в България. При новите условия задачата е да се подготвят специалисти за нуждите на пазарната, а не на социалистическата икономика. Реформата във висшето икономическо образование започва от икономическата теория, която е теоретико-методологичната основа на цялата система на икономическото знание.

Първите стъпки към реформирането на обучението по икономическа теория в ИУ – Варна (ВИНС „Д. Благоев” се преименува в ИУ през 1990 г.) започват през учебната 1990/1991 г. Отменя се изучаването на дисциплините ПИ на капитализма и ПИ на социализма и те са заменени с Обща икономическа теория (така във Варна се превежда понятието Economics). Приета е първата учебна програма по новата дисциплина. В катедрата е постигнато съгласие учебното съдържание на курса „Обща икономическа теория” да бъде съгласувано с утвърдените учебни курсове по теория на пазарната икономика в западните университети. През 1991 г., с решение на Академичния съвет, катедра „Политическа икономия” е преименувана в катедра „Обща икономическа теория”. Отпада и държавният изпит по политическа икономия.

Тези първи стъпки слагат началото на един продължителен, сложен и нелек процес на реформиране, който обхваща:

- ❖ разработване на нова учебна документация;
- ❖ промяна в учебното съдържание и неговото структуриране;
- ❖ подготовка на нови лекционни курсове и семинари;
- ❖ разработване и написване на нови учебници и учебни помагала;
- ❖ промяна на методиката на обучение и оценяване на знанията.

При липсата на собствена изследователска работа в полето на пазарната икономика и при едва започващите стъпки на преход към реалностите на пазарното стопанство, промяната в преподаването на икономическата теория на първо време не можеше да бъде друго, освен трансфер на знания и опит от западните университети с неговото адаптиране към българските условия. Ето защо, съдържание на общо-методологичното обновление на обучението и преподаването, поне на първия етап, бе пренасяне на модерното като учебно съдържание преподаване на икономическата теория в западните университети с опити за неговото адаптиране към съществуващата у нас среда.

Важна роля за извършването на реформата на икономическата теория в катедра ОИТ на ИУ – Варна играе помощта отвън. През лятото на 1991 г. в ИУ – Варна е организирана лятна школа по Икономикс за преподавателите от университета от страна на Университет Делавер – САЩ. Преподавателите от ИУ – Варна, в т.ч. и преподавателите от катедрата, слушат лекционни курсове по Въведение в Микро- и Макроикономиката, Междинна Микроикономика, Публични финанси и др. и имат възможност да общуват с висококвалифицирани преподаватели като проф. Дж. Милър, проф. К. Кофорд и др.

През учебната 1991/1992 г. гост-професор към катедрата е американският професор Джеймс Ангресано. Той пристига в България по линия на българо-американската комисия за образователен обмен „Фулбрайт”. В рамките на цяла учебна година проф. Ангресано чете лекции по Микроикономика и Макроикономика пред студентите на ИУ – Варна. По собствено желание изнася паралелен курс по Микро- и Макроикономика за преподавателите от университета, участва с написването на три глави в подготвяния от катедрата нов учебник по „Обща икономическа теория”. Проф. Ангресано изиграва положителна роля за адаптирането на преподавателите от катедрата към изискванията на новите реалности в България. Той доброжелателно и отзивчиво споделя информация и опит за преподаването на икономическа теория в американските университети. През периода 1993 - 1995 г. е основният фактор за въвличането на преподаватели от катедрата в международни изследователски проекти.

Безспорно основно значение за извършването на промяната имат положените усилия за преквалификация на преподавателския състав на катедрата чрез самоподготовка. Важно място сред тези усилия заемат международните специализации, осъществени от някои членове на катедрата:

❖ През учебната 1990/1991 г. професор Якимова се преквалифицира в течение на една година в САЩ, към Университета на Оклахома.

❖ През 1993 г. проф. З. Младенова специализира 4 месеца по програма ТЕМПУС във Великобритания, към Университета на Брадфорд.

❖ Доц. Хр. Мавров, с цел повишаване на професионалната си квалификация, придобива магистърска степен по икономикс от Университета на Делауер, САЩ, след проведено обучение към този университет през периода 1992-1994 г.

Обобщен резултат на този етап от работата по въвеждането на новото учебно съдържание в преподаването е публикуваният от катедрата през 1993 г. учебник по Обща икономическа теория. Въпреки, че отделни преподаватели от катедрата са в състояние да разработят самостоятелно учебници по новата учебна дисциплина, при решаването на тази задача в катедрата се утвърждава колективното начало. В сформираниите авторски колективи се включват всички хабилитирани преподаватели и преподаватели с научна степен от катедрата. Работата по новия учебник е съпътствана с много дискусии, обсъждания и проучвателна работа по широк кръг проблеми на методологията, теорията и преподаването. В крайна сметка, през 1993 г. излиза от печат учебника „Обща икономическа теория”, който е един от първите български учебници за въвеждащия курс по Икономикс.¹

През учебната 1995/1996 г. настъпват промени в учебния план и в съответствие с европейските образователни стандарти, преподаването на икономическа теория се обособява в две отделни дисциплини: Микроикономика и Макроикономика. В съответствие с промяната на учебния план, още през 1996 г. катедрата подготвя ново допълнено и основно преработено издание на учебника по Обща икономическа теория вече в две части – част първа – Микроикономика и част втора – Макроикономика.

(Следва да се отбележи, че: сега на студентите в ИУ – Варна се предлага петото издание на учебниците по Микроикономика и Макроикономика на катедра ОИТ, като всяко следващо издание е преработено, обогатено, допълнено и актуализирано, в сравнение с предходното.)

Заедно с Микроикономика и Макроикономика, като задължителна дисциплина във фундамента всички студенти от ИУ – Варна през 90-те години изучават и дисциплината „Икономически теории” (новото наименование на дисциплината „История на икономическите учения”). В новите условия за развитие на висшето икономическо образование след началото на 90-те години, при отпадане на редица ограничения и едностранчиви тълкувания, катедрата осъзнава необходимостта от цялостно преосмисляне на курса по „Икономически теории”. Този процес отнема десет години и намира отражение първо в лекциите. Новият учебник по „Икономически теории”, в който се съдържат новите виждания и

оценки на преподавателите от катедрата относно школите на икономическата мисъл, се появява едва в края на периода: том 1 излиза през 1999 г., а том 2 – през 2001 г. Учебникът бързо намира признание и завоюва авторитет сред колегиата и сред преподавателите от цялата страна. Той и до днес се цитира и използва не само в ИУ – Варна.

С отпечатването на учебника по Икономически теории в края на ХХ – началото на ХХІ в., катедрата осигури всички преподавани от нея фундаментални дисциплини в ОКС „Бакалавър” с учебници и учебни помагала.

През 90-те години на ХХ в. връзките между трите основни катедри по икономическа теория – София, Варна и Свищов, са почти напълно прекъснати. Те се възстановяват в края на ХХ – началото на ХХІ век, когато трите катедри организират редица научни конференции, семинари и т.н., посветени на реформата в преподаването. Те оказват положително влияние върху хода на реформата на икономическата теория в България в трите основни центъра на икономическото образование в страната.

През 90-те години на ХХ в. и в хода на реформата в преподаването на икономическа теория в България, с цялата сериозност стои въпросът за преподаването на теорията на преходната икономика. За съжаление през този период въпросът не се превърна в обект на дискусии сред икономистите-теоретици. Това състояние на нещата може да се обесни с трудностите, съпътствали смяната на лекционните курсове от Политическа икономия към Икономикс. В катедра ОИТ на ИУ – Варна има един преподавател, който се ангажира активно с този проблем. През учебната 1995/1996 г. З. Младенова след спечелен конкурс на Българо-американската комисия за образователен обмен „Фулбрайт” заминава като гост-преподавател в Университета на Тексас, в гр. Остин, където в течение на цял семестър чете лекции по Теория на прехода (Economics of Transition). След завръщането си в България, З. Младенова предлага този курс в ИУ – Варна. Той се слуша като избираема дисциплина от студентите от IV курс, специалност МИО. През периода от 1996/1997 г. до 2007/2008 г. дисциплината неизменно е избирана от студентите и се ползва с голям интерес. З. Младенова пише статия (в две части) под заглавие „Защо е необходим самостоятелен курс „Теория на преходната икономика”?” (Младенова, З., 2002), в която отстоява идеята, че, от една страна, не е възможно (по-скоро е недостатъчно) въвеждането на особеностите на прехода в основните курсове по Микроикономика и Макроикономика, а, от друга страна, е необходимо студентите в България да имат знания не само за пазарната икономика, но и за света, в който живеят (през онзи период това не е пазарната икономика, а преходната икономика). След 2007/2008 г., с

оглед на пълноправното членство на България в ЕС, проф. Младенова сама сваля дисциплината от учебния план.

През късния период на прехода към пазарно стопанство в България, курсове по Теория на прехода се водят единично от преподаватели в катедра Икономикс на УНСС, в Стопанския факултет на СУ, в Американския университет в Благоевград. Следва да се отбележи, че отказът на колегията да преподава масово курс по Теория на прехода в българските висши икономически училища, е една от сериозните слабости на реформата в преподаването на икономическа теория в България, разгърнала се след 1990 г.

От дистанцията на времето може да се каже, че в периода на 90-те години на ХХ в. академичният състав на катедра ОИТ осъществява огромна иновативна дейност в областта на учебната работа, усвоявайки преподаването на принципно нова система от теоретични знания. В края на 90-те години катедрата е вече авторитетна академична структура, която осигурява ефективна и интензивна преподавателска дейност в областта на преподаването на съвременната икономическа теория. Тя разполага със значителен потенциал от научно-преподавателски кадри, способни да предлагат качествен образователен продукт.

След 2000 г. постепенно се оформя сегашната структура на образователната и учебно-преподавателската дейност на катедрата. Тя непрекъснато се развива, усъвършенства и обогатява. Наред с фундаменталните дисциплини, преподаватели от катедрата започват да четат и редица специализирани дисциплини. Възможности за това се откриват в резултат на установяването на добри връзки с определени катедри от ИУ – Варна, на първо място, с катедра „Финанси” и катедра МИО. Учебните дисциплини, които влизат в учебните планове на студентите, обучаващи се в специалности в изброените профилиращи катедри, са непосредствено свързани и произтичат от научноизследователската работа на преподавателите от катедра ОИТ. По този начин продължава традицията за катедрата на установяването на тесни връзки между учебно-преподавателската и научноизследователската работа. Към преподаваните специални дисциплини от преподаватели от катедрата в ОКС „Бакалавър” се отнасят: Международен икономикс, Сравнителни икономически системи, Транснационалните корпорации в световната икономика, Икономика на публичния сектор, Публични финанси, Теория на растежа, Теория на парите, Пари и парична политика, Теория на преходната икономика, Икономика на социалната сфера, Управленска икономика, Публичен и частен избор, Foreign Direct Investments and Transnational Corporations и др.

С въвеждането на магистърската степен на обучение (от учебната 1995/1996 г.) катедра ОИТ, макар, че няма своя магистърска специалност, участва в обучението на студентите от различни магистърски програми. На първо място, се четат лекции по Микроикономика и Макроикономика (от учебната 2016/2017 г. двата курса се обединяват за магистрите в един – курс по Икономикс), но също и по ред специализирани икономически дисциплини.

В контекста на разгръщащия се процес на интернационализация на висшето образование в Европа и света, ИУ – Варна въвежда обучение на английски и руски език. Сега в университета се води обучение на английски език в една бакалавърска („International Business”) и две магистърски специалности. На руски език се води обучението на студентите от специалност „Международен туризъм”. Преподаватели от катедра ОИТ се включват активно в преподаването на дисциплини на английски език. С подобна отговорна задача се ангажират проф. З. Младенова, проф. И. Якимова, доц. К. Колев, гл. ас. В. Тодоров, гл. ас. Св. Михайлова. Преподаването на основните за катедрата дисциплини на руски език е поверено на доц. К. Господинов, който е защитил докторска дисертация в Москва.

През последните години отговорностите на катедра ОИТ в ръководството на магистърските програми в ИУ – Варна се увеличават чувствително. Доц. Хр. Мавров е административен отговорник на международната магистърска програма на ИУ – Варна, съвместно с Нотингам Трент Юнивърсити, Великобритания, по специалност „International Business and Management”. Катедра ОИТ администрира втората международна магистърска програма по „International Business and Economics”, съвместно с Бизнес училището на Университета на Мумбай, Индия, а пряк ръководител на програмата от страна на катедрата е доц. К. Колев.

В заключение може да се обобщи, че преподавателите от катедра ОИТ участват в обучението на студенти от всички специалности на ИУ – Варна, в ОКС „Бакалавър” и ОКС „Магистър”, във всички форми на обучение: редовна, задочна и дистанционна, както и в чуждоезиковото обучение.

Добрата езикова подготовка на преподавателите от катедра ОИТ им дава възможност да участват активно в обучението на входящи студенти в ИУ – Варна по програма „Еразъм” („Еразъм” +). В тази дейност участват петима преподаватели от катедрата, а предлаганите от тях дисциплини на английски език са 8 (вж. табл. 1).

Таблица 1

**Преподаватели и преподавани дисциплини
за входящите студенти по програма „Еразъм”**

Учебна дисциплина	Преподавател
1. Foreign Direct Investments and Transnational Corporations	Проф. Зоя Младенова
2. Comparative Economic Systems	Проф. Ивона Якимова
3. Managerial Economics	Доц. Христо Мавров
4. Macroeconomic Theory and Policy for Media Interpretation	Доц. Христо Мавров
5. Behavioral Economics	Доц. Калоян Колев
6. Public Choice	Доц. Калоян Колев
7. FDI and Regional Development	Доц. Калоян Колев
8. Personnel Economics	Гл. ас. Александър Тодоров

Академичният състав на катедра ОИТ се включва активно в международния академичен обмен, като участва в преподавателска дейност в чужди университети. Както бе отбелязано по-горе, проф. З. Младенова чете лекции през зимния семестър на учебната 1995/1996 г. пред американски студенти на Университета на Тексас в гр. Остин. С иницирането на програма „Еразъм” на ЕС се откриват нови възможности за преподавателска мобилност, от която преподавателите на кат. ОИТ се възползват в пълна степен. През периода след 1995 г. шест преподаватели от катедрата са реализирали 25 преподавателски мобилности в американски и европейски университети.

Реформата при на преподаването на икономическа теория отваря вратите за промяна и на научните възгледи. Трансформацията в областта на научните изследвания е дълбока и драматична. Извършва се истинска „смяна на парадигмата” тъй като новата теоретична система е фундаментално различна от марксистката ПИ, която тя идва да смени. Все пак, следва да се отбележи, че това е твърде специфична „смяна на парадигмата”. Спецификата ѝ се изразява в следното:

1) Това не е смяна на парадигмата в науката в смисъла на Т. Кун, т.е. „научна революция”, а е процес на изменение в областта на икономическата теория в един определен регион на света – бившите социалистически страни от ЦИЕ и ОНД.

От гледна точка на философията на науката, „смяната на парадигмата” е част от прогреса на знания, една от формите, в които се реализира този прогрес („скок”). Смяната на парадигмата в този смисъл говори за пробив, за обновление в особени мащаби и дълбочина, за нов етап в развитието на науката, разбира се като световен феномен. В случая не става въпрос за подобни процеси в световната икономическа наука, а за реформа и **замяна на една теоретична алтернатива с друга** по причини, лежащи извън сферата на самата икономическа теория.

2) Причина за това не е прогресът в развитието на науката, достигнатата степен на научното знание в неразривна връзка с променящата се икономическа действителност, а смяната на икономическата система, промените в обективния икономически свят в определен район на планетата.

3) Процесът започва от преподаването, а не от науката. И се развива в посока от преподаването към науката.

При смяната на парадигмата е обратно: първо се развиват процесите в науката – раждат се нови идеи, в хода на дискусии и творчески търсения те се обогатяват, развиват и утвърждават и едва когато станат достатъчно общоприети, те влизат и в преподаването. Причинно-следствените връзки, с други думи, са от науката към преподаването. В периода след началото на трансформациите в бившите социалистически страни се случи обратното: процесът стартира от преподаването, и впоследствие започва да се пренася и в науката.

Всичко това дава основание изразът „смяна на парадигмата” на полето на икономическата теория в бившите социалистически страни, именно поради своя твърде специфичен характер, да се поставя в кавички.

Както бе отбелязано по-горе, разработването на новите учебни дисциплини по Микроикономика, Макроикономика и ред други, за университетските преподаватели се превърна в процес на обучение в новата теоретична парадигма, вратата, през която те започнаха да навлизат в нови научни територии.

През 90-те години на XX в. положителна роля за навлизането в новата теоретична парадигма изиграва участието на преподаватели от катедрата в международни изследователски проекти. Четирима преподаватели от катедрата: проф. З. Младенова, проф. И. Якимова, доц. В. Гаргов и доц. К. Колев участват през този период в 7 международни научни проекта.

Таблица 2

**Участие на преподаватели от катедра ОИТ
в международни научни проекти**

Участник/участници	Година	Водеща институция	Тема на проекта
Зоя Младенова	1992 - 1993	Krakov Academy of Economics, Poland	Challenges for Socio-Economic Theory
Зоя Младенова В. Гаргов	1993 - 1994	Central European University, Prague	The Reform of the Fiscal Systems in Post-communist countries
Зоя Младенова	1994 - 1995	Stockholm University, Sweden	The Emergence of Social Insurance Funds: Fiscal, Political and Social Aspects
Ивона Якимова	1996	UCEMET	Privatization and Evaluation of companies – the Bulgarian model
И. Якимова Т. Тодорова	2000	UCEMET	The TNCs investments in CEE
Ивона Якимова Ал. Шиваров	2002	World Bank	Determinants of Economic Growth
И. Якимова К. Колев	2003 - 2004	University of Trento, Italy	International organizations and local development in the Balkans

Участието на преподаватели от катедрата в международни научни проекти се допълва от международни научни специализации, някои осъществени в периода преди 1990 г.

Важен фактор за развитието на научноизследователската дейност на катедра ОИТ се оказва личната мотивация в контекста на индивидуалното академично развитие и израстване. Макар, че Законът за научните степени и звания е променен едва през 2011 г., и според стария, и според новия закон, основен фактор за кариерно развитие е научноизследователската и публикационната дейност. Това стимулира преподавателите от катедрата към активна научна работа. Осъществяват се първи хабилитации. През периода 1990 - 2017 г. 7 преподаватели от катедрата се хабилитират с научното звание „доцент”, а по-късно

трима от тях и с научното звание (днес академична длъжност) „професор”. Във връзка с това са написани и публикувани хабилитационни трудове.

През първото десетилетие на ХХ в. от катедрата е защитена втора докторска дисертация – през 2005 г. от проф. И. Якимова на тема „Пазарен универсализъм и пазарно разнообразие”.

Научните трудове, свързани както с първата, така и с втората хабилитация стават обект на сериозни и задълбочени обсъждания в катедрата. Монографии, дисертации и др. научни трудове се обсъждат критично, компетентно и добронамерено. Установява се традиция, при обсъждането на втора докторска дисертация или монографичен труд за заемането на академичната длъжност „професор”, във вътрешнокатедрените обсъждания да се канят представители от другите две основни катедри: катедра „Икономикс” на УНСС и катедра „ОТИ” на СА „Д. Ценов” в гр. Свищов. Стремешт е да се приобщят към обсъждането най-изявените специалисти по даден проблем от страната и да се следват национални стандарти при кариерното развитие и израстване.

От началото на новия век научните интереси се преориентират към участие във вътрешния конкурс за научни проекти на ИУ – Варна по целева бюджетна субсидия. Преподаватели от катедрата участват успешно във вътрешния конкурс за научни проекти, както с колективни, така и с индивидуални проекти. Те са по значими и актуални научни проблеми. Статистическата справка показва, че за периода 2000 - 2017 г. академичният състав на катедрата е реализирал успешно 5 колективни проекта и 6 индивидуални (разработване на емпирични части на докторски дисертации) по вътрешния конкурс за научни проекти на ИУ – Варна.

Таблица 3

**Участие на колективи от преподаватели от катедра ОИТ
във вътрешния конкурс за научни проекти**

Научен колектив	Срок на проекта	Тема	Резултат
Зоя Младенова Калоян Колев Веселина Димитрова	2002 - 2004 г.	Преките чуждестранни инвестиции в регион Варна	Публикувана монография
Кр. Николова Е. Тонкова С. Димитрова Т. Иванова	2004 - 2006 г.	Потребление и икономическа активност на България по пътя към ЕС	Публикувана монография

3. Младенова. Катедра „Обща икономическа теория” в периода след 1990 година – трети етап в 80-годишната история на катедрата

А. Апостолов З. Младенова и др.	2008 - 2011 г.	Динамика и тенденции в развитието на град Варна за 20 години на преход	Публикувана монография
И. Якимова Хр. Мавров К. Господинов С. Господинова Т. Иванова	2011 - 2013 г.	Социални измерения на рецесионната българска икономика в периода 2008 - 2013 г.	Публикувана монография
Зоя Младенова Калоян Колев Свилена Михайлова К. Капитанов	2016 - 2018 г.	Вносът на ПЧИ и реиндустриализацията на българската икономика (на примера на вноса на ПЧИ от ФРГ и Франция)	Проектът е в процес на изпълнение

В контекста на изложената дотук активна научноизследователска работа на преподавателите от катедра ОИТ се очертават **научните области и проблеми**, към които в новите условия след 1990 г. катедрата се специализира и към които гравитира основната част от научните интереси. За катедра ОИТ това са:

- Икономическа теория и методология
- Глобализация на икономиката, ТНК и ПЧИ, внос на ПЧИ в България
- Сравнителни икономически системи
- Несъвършена конкуренция и информационна икономика
- Основни макроикономически зависимости: инфлация и безработица
- Държавен бюджет и фискална политика
- Платежен баланс
- Финансова стабилност и макроикономическа политика
- Доходи и потребление
- Пазар на труда
- Неравенство
- Институционална икономика.

Преподаватели от катедрата участват активно в национални и международни научни конференции. Те са редовен участник и в организирани от трите катедри срещи на икономистите-теоретици, които се възраждат от началото на новия век. Катедра ОИТ също става организатор и инициатор на научни конференции. Без претенции за изчерпателност, следва да се посочат три научни прояви, организирани от катедрата и превърнали се в научни прояви с национално значение.

През 2005 г. катедрата организира научна конференция на тема „Икономическата теория в края на ХХ – началото на ХХІ век“, която събра за участие представители на колегията на икономистите-теоретици от много университети в България. Специално следва да се отбележи, наред с традиционно добрите връзки с катедрите от УНСС и СА „Д. Ценов“ гр. Свищов, основни наши партньори в научните инициативи, доброто сътрудничество с колеги от Института за икономически изследвания при БАН, които се превърнаха в активни участници в тази, както и в последващите научни прояви, организирани от катедрата.

През 2007 г. и във връзка със 70-та годишнина на катедрата, бе организирана научна конференция „Политическата икономия – минало или бъдеще на икономическата теория?“. С тази проява за първи път в България след 1990 г. на преден план бе изваден въпросът за политическата икономия. Повод за гордост на катедрата е, че точно тя постави началото на една дискусия по въпроса за политическата икономия в съвременните условия, която продължава.

През 2016 г. като отзвук на събития, случващи се в световен мащаб, катедра ОИТ организира кръгла маса на тема „Критиката към неокласическия икономикс в светлината на последната глобална криза“. Както и в други подобни случаи, научната проява предизвика голям интерес и широко участие на преподаватели от цялата страна.

Може да се направи извод, че с организираните през последните 10-15 години научни прояви катедрата заема ясно изразена ниша в научните изследвания в страната с ориентацията си към теоретико-методологични проблеми на самата икономическа теория и предизвикателствата, пред които тя се изправя.

През периода 1991 - 2016 г. публикуваните научни разработки в катедрата са 322, от които 12 монографии, 33 научни студии, 101 научни статии, 116 научни доклада и 60 други научни трудове. 103 от тях са от участия в научни конференции (национални и международни), а 32 или 10% са на английски език. През последните години членовете на катедрата се ориентират към публикации в авторитетни реферирани и индексирани научни издания в страната и чужбина.

Научноизследователската дейност на катедра ОИТ през последния етап от развитието ѝ е високо ценена, а компетенциите и квалификацията на преподавателите се ползват с признание и авторитет. През периода 1990 - 2011 г. като членове на Специализирания научен съвет по икономическа теория и МИО при ВАК са участвали: проф. Здр. Ковачев, проф. Вл. Владимиров, проф. З. Младенова, проф. И. Якимова. След приемането на ЗРАСРБ, представители на катедрата участват като членове на научни журита в конкурси за придобиването на

ОНС „доктор” или за заемането на академични длъжности в много университети на България.

Друго признание за авторитета на преподавателите от катедрата и тяхната научна дейност е участието на проф. З. Младенова в дейността на Фонд „Научни изследвания”, гр. София. Професор Младенова е член на Постоянната комисия по обществени и хуманитарни науки на ФНИ през периода 2013 - 2016 г. През 2017 г. проф. Младенова бе избрана за член на Акредитационния съвет на НАОА.

Представители на катедрата членуват в национални и международни научни организации, участват като членове или като външни рецензенти към редколегиите на национални и международни периодични издания. Доц. Мавров е зам. гл. редактор на сп. Известия на ИУ – Варна.

Катедрата чрез свои представители участва в Общото събрание на университета, в Академичния съвет, Факултетни съвети, различни комисии и пр. и се ползва неизменно с подкрепата на академичното ръководство.

През последните 6 - 7 години науката в ИУ – Варна се развива в нови организационни форми. Ето защо, през 2014 г. група преподаватели от катедрата, в съответствие с общността на своите научни интереси, създадоха **Изследователски център по глобализация и ПЧИ**. Решаващо в центъра е участието на преподаватели от катедра ОИТ, макар, че в него участват и преподаватели от други катедри на университета. Ръководител на Центъра е проф. З. Младенова. Той е звено за извършване на теоретични и приложни научни изследвания и образователна дейност в областта на световната икономика, международните икономически отношения, преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) и дейността на ТНК в националната и световната икономика. Сега центърът изпълнява проект по вътрешния конкурс за научни проекти на ИУ – Варна на тема „Вносът на ПЧИ и реиндустриализацията на българската икономика (на примера на вноса на ПЧИ от ФРГ и Франция)”, който има срок на изпълнение до 2018 г. В реализирането на проекта участват проф. З. Младенова – ръководител, доц. К. Колев, гл. ас. Св. Михайлова и докт. К. Капитанов.

В края на 2015 г. ИУ – Варна обедини всичките си научни центрове в нова структурна единица като създаде Научноизследователски институт. За Директор на новия институт Академичният съвет избра проф. З. Младенова.

Успешно се развива и докторантурата към катедрата. Докторантската програма по „Политическа икономия” (Обща икономическа теория), която многократно е получавала акредитация, е насочена към разработването на актуални и значими теоретични и теоретико-приложни проблеми на националната икономика и на регионалното и световното стопанство. Тя осигурява задълбочена

теоретична подготовка и аналитични умения на обучаваните, като насърчава използването на плуралистичен и интердисциплинарен подход в научните разработки на докторантите.

През периода 2000 - 2017 година по докторската програма „Политическа икономия (Обща икономическа теория)” са обучавани общо 18 докторанти, като успешно са защитили дисертации 9.

Следва да се отбележи, че катедра ОИТ участва активно в обучението на докторанти от други катедри на ИУ – Варна. Тя осъществява обучение и провежда изпит по докторантските минимума по Микро- и Макроикономика. Членове на катедрата са участвали и участват в обсъжданията на докторски дисертации в различни катедри на университета. През различни периоди от време те са били и научни ръководители на докторанти от други катедри: например проф. Младенова е била ръководител на двама докторанти на катедра МИО, а проф. Якимова – на един докторант на кат. МИО.

Заклучение

Изложението по-горе дава основание да се направи извод, че периодът след 1990 г. е период на дълбоки преобразования за катедра „Обща икономическа теория”. Въвеждат се нови учебни дисциплини и се усвоява преподаването на нова система от икономически знания. Извършва се „смяна на парадигмата” в областта на научните изследвания, като неокласическата теория (Economic) идва да смени марксистката политическа икономия. Цялостната дейност на катедрата – и учебно-преподавателската, и научноизследователската, се ориентира към потребностите и проблемите на пазарната икономика. В същото време катедрата не забравя своето минало. Академичният състав на катедрата съхранява историческата си памет, уважава и цени постиженията на своите предшественици, извлича ценни поуки от миналото. Отбелязвайки своята 80-та годишнина, катедрата ще продължи да следва своите образователни и научни традиции като важна част от структурата на ИУ – Варна и престижно средище на икономическата наука и образование в България.

Бележки

¹ Първият сборник по ОИТ е издаден от катедрата една година по-рано, през 1992 г. Вж.: Владимирова, Вл. и др., Микроикономика: тестове, задачи, казуси, Варна, СТЕНО, 1992 г., с. 143. Впоследствие са издадени самостоятелни сборници по Микроикономика и по Макроикономика, които многократно са преиздавани и преиздавани.

Литература

1. Младенова, З. Защо е необходим самостоятелен курс „Теория на преходната икономика?”, част 1, *Известия на ИУ – Варна, кн. 1, 2002 г., с. 115-126*
2. Младенова, З. Защо е необходим самостоятелен курс „Теория на преходната икономика?”, част 2, *Известия на ИУ – Варна, кн. 2, 2002 г., с. 122-127*

DEPARTMENT “GENERAL ECONOMIC THEORY” IN THE PERIOD AFTER 1990 – THIRD STAGE OF THE 80-YEARS HISTORY OF THE DEPARTMENT

Zoya Mladenova

Abstract

The paper analysis the development of Department “General Economic Theory” in the period after 1990, which period is the third stage of the historical development of the department. The publication is dedicated to the 80th anniversary of the Department, which is celebrated in 2017. The author deals with the educational work and the research work of the Department in the period under discussion, the accent being on the profound reform in higher economic education in Bulgaria after 1990 as a reflection of the change of the economic system. The main steps of the reform in the Department “General Economic Theory” are revealed. The period is assessed critically by the author, who points out not only the accomplishments, but also the shortcomings of the transformation process.

Key words: *Department “General Economic Theory”, third stage of history, educational reform, “change of the paradigm”.*